

Svejkovský, František

K otázkám vývoje bezrozměrného verše v české literatuře husitské doby

In: *Teorie verše. I, Sborník brněnské versologické konference*, 13.-16. května 1964. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 219-226

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119743>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K OTÁZKÁM VÝVOJE BEZROZMĚRNÉHO VERŠE V ČESKÉ LITERATUŘE HUSITSKÉ DOBY

FRANTIŠEK SVEJKOVSKÝ (Praha)

Problematicke bezrozměrného verše v poezii doby husitské se dostalo soustavně pozornosti teprve v posledních desetiletích, především v mnohostranně zaměřené studii Romana J a k o b s o n a Úvahy o básnictví doby husitské.¹ Autor v ní navázal na výsledky i na metodu svých dřívějších studií o verši předcházejícího období² a sledoval verš z doby husitské hlavně v souvislosti s rozvojem jednotlivých okruhů poezie mluvní a zpěvní. Jeho postup soustředěný na rozbor rytmické stránky skladeb a na sledování vztahu básní zpracovaných v bezrozměrném verši k ostatní poezii předznamenal přístup k této problematice i v dalších pracích. Pokračovatele našel především v Josefu H r a b á k o v i, který takto prohluboval výklady o bezrozměrném verši v souvislosti s výsledky svého celkového studia verše ve staročeské poezii.³ Také pro Hrabákova pozorování byl rozhodující zřetel k situaci poezie a ke shodám nebo k rozdílům mezi bezrozměrným veršem z doby husitské a mezi jeho starší podobou v literatuře 14. století, reprezentovanou především typem verše Dalimilovy kroniky. Ve vývojových tendencích poezie a jejich veršových tvarů byly převážně hledány zdroje základních rysů bezrozměrného verše, který se objevil v básních husitského období.⁴

Výsledkem těchto analytických prací byla řada poznatků o jeho specifických znacích. Mezi nejdůležitější patří především to, že zmizel vztah k osmislabičnému verši, který byl tak charakteristický pro poezii ze 14. století; slabické jádro se teď přesunulo do rozmezí vyššího počtu slabik (převážně od deseti dále) a zároveň se ztratil pevný gravitační bod. Objevují se však ještě další nové prvky. Není už také důsledně dodržováno pravidelné vymezení dvojverší jako syntaktického a zároveň rytmického celku. Plně se uplatní mezi sousedními verši „syabická disimilace“, na kterou upozorňoval H r a b á k při rozbořech staročeského básnictví. Toto všechno je v souladu s celkovou tendencí ve zpracování skladeb s bezrozměrným veršem, kterou lze označit jako výraznou prozaizaci. Stopy této prozaizace byly pozorovány rovněž v analýzách rýmové techniky.

Pro výsledky dosavadního zkoumání byl tedy rozhodující zřetel k místu této

¹ Slovo a slovesnost 2, 1935—1936, s. 1 n.

² Roman J a k o b s o n, *Verš staročeský*, Československá vlastivěda 3, 1934, s. 429 n.

³ Josef H r a b á k, *Studie o českém verši*, Praha 1959; *Z problémů českého verše*, Opera universitatis Purkynianae Brunensis, Facultas philosophica, č. 95, Praha 1964.

⁴ Souhrnné výklady o verši doby husitské podal též Karel H o r á l e k v práci *Zarys z dziejów czeskiego wiersza*, Wrocław 1957 (ve formě skript vyšlo též v českém zpracování). — O dosavadní názory opírala své výklady též Zdeňka T i c h á, pokud se dotýkala na této konferenci husitské tvorby v příspěvku *Několik poznámek k významové hodnotě staročeského bezrozměrného verše*.

tvorby ve vývoji poezie a především jejího verše. Rozšíříme-li však pohled i na sledování vztahů k próze — a to není požadavek jen metodický, nýbrž i v situaci literatury z doby husitské má své hluboké historické zdůvodnění, jak uvidíme — otvírá se nám cesta k dalším krokům studia bezrozměrného verše ve vývoji poezie 15. století.

* * *

Dochované památky z husitského období, v kterých se setkáváme s bezrozměrným veršem představujícím tento pozoruhodný typ,⁵ jsou si pozoruhodně blízké jak v tematice, tak v postupech jejího zpracování; především však mají shodné postavení v hierarchii jednotlivých složek tehdejší literatury, tedy i ve vztazích k ostatní poezii na jedné a k próze na druhé straně.

Památky, které se takto dostávají do středu našeho zájmu, jsou: dva husitské veršované traktáty, první z nich — dílo Jana Čapka — je podle incipitu zván *Otázka nyníie taková běží* (dále jen *Otázka*), druhý se cituje podle titulu, kterým jej nadepsal první vydavatel Jan Sedláček — *Proti pouťím*; dále sem patří protihusitské skladby *Slyšte všickni, staří i vy, děti, Václav, Havel a Tábor* a několik historických veršovaných celků, známých podle označení Palackého jako *Počátkové husitství*, *O sektě tábořské* s částí zvanou *O naháčích* (v edici jsem je shrnul pod titulem *Veršované letopisy*).

Nezahrnujeme sem skladbu *Vlka poznáš po srsti* (podle Palackého zvanou též *Zbarvení mni-chové*), protože z hlediska veršové struktury představuje zvláštní typ,⁶ který lze jen s částečnou přesností označovat za bezrozměrný (téměř 86 % veršů se svým rozsahem pohybuje v rozmezí 7—9 slabik). Ostatně odlišnost se objevuje též v žánru a obsahu skladby.

Zvláštní pozornost si z hlediska verše ještě zaslouhuje již uvedená *Otázka*. Kompozičně se dělí na několik uzavřených celků. Z nich v některých převažuje výrazně osmislabičný rozměr, jinde je naopak patrný odklon od gravitačního bodu daného osmi slabikami. Jde o dílo, které asi nevzniklo jako jednotlivý celek. Osmislabičné verše se tam totiž objevují převážně v těch částech, kde text splývá s paralelní verzí písňovou *Kristovoť jest ustavenie*,⁷ složenou osmislabičným veršem; naproti tomu partie v písňovém znění nezpracované jsou upraveny v bezrozměrném verši. Způsobem úpravy blíží se skladba na těchto místech další uvedené památce, skladbě *Proti pouťím*, takže můžeme pomýšlet i na jednoho autora.

Skladby *Otázka nyníie taková běží* a *Proti pouťím* zpracovávají citáty z autorit k některému ze závažných problémů, které se tehdy často vracely v náboženských sporech husitů s katolíky; odkazuje se k bibli, sv. Tomáši, Pavlovi a Lyrovi, Cyprianovi a k výroku papeže Gelasia podle Decret. Ve verších *Proti pouťím* jsou oporou opět místa z bible, sv. Augustina a Jeronýma. Přitom způsob zpracování je takový, že se bez zvláštního spojování řadí prostě jednotlivé autority, nejprve vždycky citace latinského prozaického originálu a bezprostředně za ní veršované tlumočení v českém znění.

Už výběr autorit i konkrétních míst nám v těchto skladbách napoví těsné jejich vztahy k traktátové a polemické literatuře doby husitské — převážně latinské — nebo k disputacím a teologickým sporům, které neustále čerily hladinu duchovního života vzdělanců a v kterých se spolu s aktuálními problémy vyhraňoval arze-

⁵ Edici těchto památek, údaje o rukopisech a komentáře k nim srov. v mém vydání *Veršované skladby doby husitské*, Památky staré literatury české, sv. 26, Praha 1963.

⁶ To konstatuje i J. Hrabák ve *Studích o českém verši*, s. 105.

⁷ K tomu Zdeněk Nejedlý, *Dějiny husitského zpěvu* 5, s. 449 n. a 6, s. 258 n., Praha 1956.²

nál stěžejních argumentů a odkazů k místům z autorit. Mezi nimi nalezneme i ty, o kterých byla právě řeč. — A ozvou se též v dalších vzpomínaných skladbách, *Slyšte všickni, staří i vy, děti* a v hádání *Václav, Havel a Tábor*. Třebaže v těchto skladbách vedl autory výraznější zřetel k uměleckým hodnotám, a proto k uplatnění hojnějších stylizačních postupů a specificky literárních prostředků (volba formy sporu nebo invokativy, žaloby; rámcování příběhu; nadsázka a karikatura; využití řečnických prvků atd.), základní koncepce je shodná s veršovanými traktáty: opřít se o ustálené argumenty, myšlenky nebo citáty. Jejich jádrem je tedy přímá formulace myšlenek, obnažovaných často po způsobu středověkých výkladů, disputací a polemik na citaci z uznávaných autorit (která má v očích tehdejších lidí větší váhu než jakákoli jiná formulace) nebo na strohé vyjádření obecně už přijímaných názorů a myšlenek. — Z hlediska dosavadního vývoje staročeské literatury se tak rodil nový druh projevu, jehož funkcí bylo tlumočit v českém znění a populární formou to, co se zároveň odehrávalo v intelektuálním ideovém zápase mezi představiteli nebo mluvčími střetajících se stran a co tam nacházelo výraz především v traktátech, polemikách, disputacích, kázáních, sepsaných převážně latinsky. Byly to tedy jakési jejich české protějšky, zpracované ovšem se zřetel k jinému okruhu publika a začleněné do jiné literární tradice.⁸

Naše pozornost se musí ještě stočit ke skladbám s historickou tematikou. Čím se blíží právě vzpomínaným polemickým a výkladovým básním, je úsilí dokumentovat tytéž obecné jevy a názory. Veršovaná zpracování historických událostí nemají být pouhým kronikářským záznamem, nýbrž součástí boje myšlenek. Historické údaje jsou proto vybírány a vyhocovány tak, aby připomínaly nejen určitou *udílost*, nýbrž zároveň její *ideové kořeny*. Tím vším se stávají protějškem historické prózy, která se živě podílela — většinou zase v latinských verzích — na agitaci a na vlastním boji.

Už sledovaný okruh problematiky děl a stejně tak i základní postupy jejího zpracování napověděly mnohé o těsných vztazích této poezie k próze.

Ještě výrazněji vynikne místo a funkce těchto děl, konfrontujeme-li je s ostatní veršovanou tvorbou. Mezi dochovanými památkami z doby husitské nacházíme totiž doklady, že vedle sebe existovala několikrát zpracování téže tematiky. Ba dokonce některé veršované skladby určené pro recitaci mají blízkou variantu písňovou, která někdy přímo svědčí o vzájemných souvislostech textů. Připomněli jsme již vztah mezi *Otázkou* a písní *Kristovoť jest ustavenie*. Blízké vztahy jsou též mezi skladbou *Slyšte všickni, staří i vy, děti* a mezi písněmi nazývanými *Žaloby na husity*. Ale i tam, kde nejsou prokazatelně přímé souvislosti tohoto druhu, je možno pozorovat, že se vedle recitační poezie obírala toutéž tematikou i píseň. Shody jsou hojné — v motivech, v argumentech a v citátech stejně jako ve způsobech zpracování —, ale přitom je v písňové verzi tendence k vyhocené formulaci názorů a stanovisek ještě více vystupňována a zároveň vystupuje snaha zdůraznit pouze to nejzávažnější, co ožívalo v učených polemikách a ideových sporech.

⁸ Pro studium geneze takovýchto veršovaných míst stojí za připomenutí několik stránek z mikulovského rukopisu sign. Mk 108 (II. 24). V něm jsou zapsány za sebou oba uváděné texty — *Otázka* a *Proti poutím* — a bezprostředně za těmito skladbami jsou toutéž rukou a stejnou technikou v řadě latinského citátu spolu s českým překladem zaznamenány ještě další doklady z autorit, a to k problematice uctívání obrazů a ostatků. Český převod je tentokrát prozaický. Nelze však nepozorovat, jak na některých místech začínají výrazně vystupovat rýmy a nechybí mnoho, aby některá z míst se proměnila v podobný útvar, jakým jsou obě části veršované.

Tak se začíná ve struktuře husitské poezie objevovat pozoruhodná diferenciací funkcí, která s sebou nese i rozdíly ve ztvárňování tematiky. Na jedné straně vznikají skladby, které se přimykají těsně k výchozím textům prozaickým reprezentovaným především latinskou literaturou traktátovou, polemickou nebo rozličnými invektivami; sem patří právě okruh tady sledovaných veršovaných skladeb s bezrozměrným veršem. Na druhé straně volili autoři formu i podání „populárnější“, a tu se opřeli o tradiční postupy poezie mluvní nebo písňové.

Tato pozorování není snad třeba rozvíjet dál v argumentaci. Pokládali jsme však za nutné zdržet se u nich, aby dostatečně vystoupila míra a složitost vztahů mezi vyhraněným okruhem prózy a poezie z doby husitské. Přejdeme-li k detailnímu rozboru našeho materiálu a ke srovnávání jednotlivých částí v latinských, popř. českých prozaických dílech a ve verzích veršovaných, pak zjistíme, že navazování na prózu se hlásí přímo v konkrétních formulacích. Míra stylizace veršované úpravy je ve srovnání s prozaickým zněním minimální, takže tento český text se jeví jako úprava textu prozaického. Tím je přirozeně ovlivňována celková struktura verše — včetně jeho stánky rytmické.

Zastavme se např. u jednoho z míst *Otázky*, tedy skladby, kde je přímo v textu uváděno nejprve latinské místo a za ním česká veršovaná úprava:

Idem in epistola 13a ad Tibaritanos dicit:
„Scire debetis et pro certo credere ac tenere
pressure diem super caput cepisse et occasum
seculi atque Anticristi tempora appropinquas-
se, ut parati ad prelium omnes stemus nec
quicquam nisi gloriam vite eterne et coronam
confessionis dominice cogitemus, nec putemus
talia esse, que veniunt, qualia fuerunt illa,
que transierunt. Gravior nunc et ferocior
pugna imminet, ad quam fide incorrupta et
virtute robusta parare se debeant milites
Cristi, considerantes idcirco se cottidie cali-
cem sanguinis Cristi bibere, ut possint et ipsi
propter Cristum sanguinem fundere... Totot
také píše sv. Cyprian a die:

Máte také ovšem vědět,
držeti i jistě věřiti,
že nesnáze mnohých nátiskov
rozmohly se za našich dnův
a že již světa ukrácenie
a Antikristovo ustavenie
před našima očima stojí;
budiž každý hotov k boji
a nechajíce všelikakého myšlenie,
chcemy-li dojíti věčného korunovanie,
ustavenie božie snažně vyznávajmy
a od něho se odstrčiti nedajmy!
Nemněmy, byť nás též nesnáze potkaly,
kterěž jsú se za dřevních časův dály,
ale daleko otužnějši
boj náš bude i těžši.
A rytieři, kteříž chtějí
hotovi býti k tomu boji,
mějte vieru neporušenú
a ctnostmi mnohými upevněnú,
neb to rozváziti mají,
kterěž krev boží často přijimají,
aby mohli hodni býti
pro Krista svú krev vyliiti.

Příkladem prostředkující úlohy české prozaické úpravy může být jedno místo z Čapkových *Knížek o přijímání z kalicha*,⁹ které pak nalezneme ve veršovaném znění v jeho *Otázce*:¹⁰

⁹ Literaturu k dosavadnímu studiu *Knížek* a především k Bartošovu určení Čapkova autorství jsem shrnul v článku *Z básnické činnosti Jana Čapka*, *Listy filologické* 85, 1962, s. 282 n. — V některých závěrech o Čapkově literární tvorbě jsem se tu rozešel s názory F. M. Bartoše. Bartoš na to reagoval rovněž v *Listech filologických* (83, 1963, s. 132 n.), mé názory odmítl bez hlubší argumentace a dokonce s některými omyly. Podrobněji se k těmto otázkám vrátím ve studii věnované lekciím z *Jistebnického kancionálu*.

¹⁰ První znění je prozaické, ale pro možnost konfrontace jsem je rozčlenil podle veršů. —

Bratříe, jáť jistě vzalť sem od pána boha
to, cožť sem vám vydal,

že pán Ježíš, v kterůž noc měl zrazen býti,

vzal jest chléb, bohu otci chválu vzdav, lámal jest

a řekl: „Vezměte a jezte,
toť jest tělo mé,
kterěž za vás na smrt vydáno bude. To číňte na památku mů.“
Těž také kalich,
když byl odvečeřal,
řekl jest: „Tento kalich nového zákona
jestif mé krve.
To číňte, kolikrát piti budete, na památku mů.“

Svatý Pavel také piše
řka: „Ját sem vzal od Ježíše
to, cožť sem Korintóm vydal.
Kristaf sem v tom následoval,
žeť pán Ježíš před umučením
v tu noc a před svým zrazením
vzem chléb žehnal, potom lámal
a svým učednískóm dával
a řekl: „Vezměte a jezte,
toť jest tělo mé zajiste.“

Potom také kalich jest vzal,
když jesti byl odvečeřal,
řka: „Teď kalich zákona nového
jestif krve vylitie mého.
Na mů památku to číňte,
kolikrát se z něho napijete.“

Je možno namítnout, že struktura *Otázky* je příliš jednoduchá a jednoznačná, protože jde v podstatě o pouhé seřazení citátů, které si spíše mohly vynucovat snahu po doslovnějším znění i ve verších. Pravda, volili jsme však první příklady právě odtud, neboť přímé vztahy jednotlivých znění jsou tu doloženy velmi názorně. Ale přihlédněme stejně k jiným památkám, třeba k jedné z nejrozsáhlejších protihusitských skladeb *Václav, Havel a Tábor*, aby se ukázalo, jak i tady stylizaci veršované úpravy silně ovlivňuje příklon k próze:

Protož svatý Augustin obecné křesťanské ustavenie
váží právě tak velmi jako svaté čtenie;
proti Faustovi takto jest psal a tu řeč mluvil:
„Čtení bych já nevěřil, by mě kostel nepřipudil.“
Innocencius k Decentinovi tak piše a přikazuje,
že ode všech má držáno býti, což kostel římský rozkazuje:
„Protož nám, biskupe Decentine, vzkaz,
kto jiné obyčeje proti kostelu římskému nalézá, nám to ukaz!“
Svatý Rehoř die k Topacioví: „Kto se chce kostelu římskému protiviti,
jako zatracence od duostojenstvie slušie zapuditi.“

Také v této básni se výrazně projevuje sepětí s prozaickým textem jako s východiskem a není tedy v podstatě rozdílů s postupem autora *Otázky*. I tady jde dokonce v převážné části textu o princip přiřazování citátů začleňováním do polemických promluv dialogu vedeného hlavně mezi Václavem a Tábořem. Zpracovány jsou stylizační technikou, kterou dostatečně napověděl příklad. Stačilo by jen podrobně srovnávat s originálem, aby se ukázalo, že text je minimálně upraven, takže by se lehce mohl proměnit v prózu.

Ale i v těch případech, kde není těžiště textu jen v uplatňování citací, projevují se obdobné poměry a vztahy, jak ukazuje zvláště koncepce skladby *Slyšte všickni, staří i vy, děti*. Myšlenky a argumenty řadí autor za sebou v plné shodě s dochovanými latinskými polemikami, invektivami nebo traktáty, což jsem se pokusil podrobně doložit v poznámkách připojených k zmíněné edici. Opět vědomě přihlídl k tradičním formulacím, jak ukazují případy shod jdoucích až do podob-

Výslovně je třeba připomenout, že toto místo z *Otázky* je právě zveršováno s tendencí k osmi-slabičnosti, jak o tom byla výše řeč. Pro naše pozorování to však není tentokrát důležité, neboť nám jde především o doklad, jak těsné a přitom rozmanité byly přímé vztahy mezi poezií a prózou.

ností ve výrazových prostředcích. Ostatně také rétorizující styl stačí připomenout sledované vztahy k próze.

Konečně i v historických verších je situace podobná. Uplatnění stylu kronikářské prózy vytane nám zajisté na mysl, přečteme-li třeba jen vstupní část skladby nazvané Palackým *Počátkové husitství*; spolu s tím se projeví i vysoký stupeň prozaizace verše:

Sluší každému věděti
a budoucím to pověděti,
kterak sú kniehy Viklefovy do Čech přišly
a mezi mistry vešly:
když mistr Mařík doktor u svatého Kříže v Praze byl,
ten toho Viklefa kulhavého dobře znal,
kterýž jest proti papeží i biskupuom i kněžím kněhy psal,
protože jeho kardinálem neučinili,
neb jeho bludným dobře znali.
V Englantě jedno město Viklef sloviše,
v němž ten Jan Viklef farářem bíše;
také učený a slovútný bíše.
Pak po jeho smrti mnoho divného
psaní a skládání nalezeno.
A proto jeho za bludného odsúdili,
také kníhy jeho potupili.

Těsné souvislosti prozaických a veršovaných děl dávají zároveň vyniknout i postupům, které byly rozhodující pro formování bezrozměrného verše. Není náhodou, že volba padla právě na ty prvky, které se mohou objevit i v próze, rytmizované nebo rýmované. Hlavní váha je na rýmu (převážně gramatickém) a na syntaktickém vymezování veršů (s typickým gramatickým paralelismem v jednotlivých verších). Sylabický rozměr verše nemá pevný gravitační bod, jakým byl pro bezrozměrný verš ve skladbách doby předhusitské převážně verš osmislabičný. Mizí také tendence k trocheizaci ve vnitřním členění verše. Jen rýmy udržují v podstatě dvojveršové celky, ale i to je někdy oslabováno jednak výskytem jednotlivých veršů bez rýmujiícího se protějšku, nebo zase naopak většího jejich počtu s týmž rýmem. Přitom pozorujeme i častý odklon od dvojslabičného rýmu k asonanci nebo k různým případům oslabení dvojslabičného rýmu.

Není proto divu, že části takovýchto veršovaných skladeb lehce přecházely do prozaických děl (srov. např., že začátek skladby *Václav, Havel a Tábor* se objevuje v jedné z verzí *Starých letopisů českých*¹¹ nebo že výše vzpomínané historické veršování je dochováno zase v jiném rukopise *Starých letopisů*, tzv. Vyšehradském sborníku) a že verše se objevily zvláště v těch případech, kde smysl pro rytmus a pro využití rýmovaných částí v próze vystupoval do popředí (Čapkovy Knížky o přijímání z kalicha).

V této souvislosti je třeba vzpomenout ještě jiného zajímavého dokladu pro vztahy mezi prózou a tendencemi poezie s bezrozměrným veršem: S textem takto zpracovaným se setkáme dokonce na místě, kde nás veršování překvapí — v českých lekcích z Jistebnického kancionálu.¹² Téměř polovina z tří velikonočních lekcí se kryje s veršovanými partiiemi Čapkových Knížek. Vedle toho se objeví

¹¹ Srov. *Staří letopisové čeští*, vydal František Palacký, Praha 1829, s. 470 (znovu v *Díle Fr. Palackého*, sv. 2, vydal Jaroslav Charvát, Praha 1941).

¹² K tomu v mém článku citovaném výše, srov. poznámku č. 9.

podobná úprava i v některých dalších lekcích, jak napoví začátek jedné z těch, které přetiskl Zdeněk Nejedlý v Dějinách husitského zpěvu:¹³

Chcete-li věděti, cof by nyní Ježíš v peklech činil,
slyšte, cof jest prvé činil.
Žádnýf jest jeho nepřinutil,
ale dobrovolně na křížif oběsiti se jest dopustil.
Hřebové ostří údyf sú jeho proskočily.
A když smrtí smrt porazil, v hrob sú jeho vložili.
A mezi obec duše s ním když jest stúpila do pekelných temností,
kněže jich uvázav, přidal jest jim truchlosti . . .

Zdá se, že když se hledal někdy kolem roku 1417 při vzniku české husitské bohoslužby vhodný ekvivalent pro latinské prozaické lekce, objevila se ve zkušenostech jejích tvůrců (především asi Jana Čapka) opora v typu blízkém próze, ale přitom se zvláštními rytmickými vlastnostmi, — v bezrozměrném verši, který jsme tu sledovali u polemických a traktátových veršovaných skladeb. Jeho rytmické vlastnosti se nabízely jako protějšek onoho zvláštního způsobu přednesu lekcí, tzv. žalmové recitace. Pro naše pozorování je tento případ zároveň dokladem, jak byl tento typ verše pocíťován na rozhraní mezi prózou a poezií a jak dával v jednotlivých konkrétních případech možnost přibližovat se tu více jednomu, jinde zase druhému pólu.

* * *

Chtěli jsme upozornit na momenty, které je třeba vzít v úvahu při rozboru určitého okruhu veršovaných skladeb doby husitské a především jejich bezrozměrného verše. *Kořeny specifických rysů tohoto verše jsou přímo v procesu zrodu nového druhu aktuální poezie výkladové a polemické, která se formovala v těsných vztazích s obdobně orientovanou prózou.* Není už — tuším — pochyb, že na vyhranění tohoto bezrozměrného verše působily výrazně spolu se starší veršovou tradicí právě pevné svazky s prozaickou literaturou traktátovou a polemickou, která byla tedy nejen východiskem pro tematiku veršovaných skladeb, ale svým stylem — ba i svou větou — právě základem specifických rysů verše.

Pokud uvažujeme o vývojových souvislostech těchto skladeb s tvorbou předhusitskou zpracovanou v bezrozměrném verši, mohli bychom vyhrcočně formulovat závěr takto: Zatímco v předhusitském období působila především *disimilační* tendence ve vztahu k ostatní veršované tvorbě, převážila ve skladbách doby husitské tendence *asimilační*, určovaná sblíživáním určitého okruhu poezie s prózou; v tom je tento jev součástí celkového vývojového směřování literatury, kde docházelo k mnohostrannému sblíživání a prolínání mezi oběma těmito jejími složkami.

ZUR FRAGE DES ASSYLABISCHEN VERSES IN DER TSCHECHISCHEN LITERATUR DER HUSSITISCHEN ZEIT

In der Poesie der hussitischen Zeit findet man einige bemerkenswerte Gedichte, die in einem assylabischen Verse geschrieben worden sind. Dieser Verstypus ist eng mit der Konzeption und gesellschaftlichen Funktion jener Werke verbunden. Die Gedichte, welche in diesem Artikel analysiert werden, bilden ein tschechisches popularisierendes Pendant der zeitgenössischen prosaischen Traktate, Polemiken, Invektiven und Chroniken, die überwiegend lateinisch geschrieben waren. Diese literarische Situation hat so gewirkt; dass auch der Vers der Prosa sehr nahe stand. Man kann also schlussfolgen, dass die Zusammenhänge zwischen Poesie und Prosa auch die formalen Elemente beeinflusst haben. Gerade in diesen Schlussfolgerungen werden die bisherigen Studien um einen neuen Aspekt erweitert, weil die älteren Arbeiten nur die Zusammenhänge mit der Entwicklung der Poesie — und in erster Reihe ihres Verses — in Betracht gezogen haben. Gleichzeitig wird hier auch die Frage einer Semantik des Verses hervorgehoben.

⁴³ Zdeněk Nejedlý, *Dějiny husitského zpěvu* 6, Praha 1956,² s. 102.